

FUNDACJA NA RZECZ KULTURY I EDUKACJI IM. TYMOTEUSZA KARPOWICZA MATERIAŁY SZKOLENIOWE			
KONSPEKT LEKCJI – LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE – II KLASA – MŁODA POLSKA	TEMAT	<p>Gwara jako tworzywo dzieł literackich na przykładzie fragmentów <i>Wesela</i> Stanisława Wyspiańskiego i sztuki <i>Tato, tato, sprawa się rypla</i> Ryszarda Latki.</p> <p>Temat językoznawczy realizowany w ramach „Podstawy Programowej Przedmiotu Język Polski”, IV etap edukacyjny. I Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.</p> <p>Świadomość językowa: 3.5. Uczeń wskazuje w czytanych tekstach i analizuje przykłady odmian terytorialnych, środowiskowych i zawodowych polszczyzny</p> <p>3.6. Uczeń rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (archaizację, dialektyzację, kolokwializację) i określa funkcje)</p>	
	METODY	<ul style="list-style-type: none"> – metoda wykładowa – eksplikacja – rozmowa i dyskusja 	
	POMOCE	<ul style="list-style-type: none"> – fragmenty tekstów <i>Wesela</i> i <i>Tato, tato, sprawa się rypla</i> (można ewentualnie skorzystać z wybranych scen z adaptacji filmowych – <i>Wesele</i> w reż. A. Wajdy i <i>Sprawa się rypla</i> w reż. J. Kidawy – definicje terminów: język ogólnopolski, odmiany terytorialne języka polskiego, gwara, dialekt, stylizacja, archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja – źródło, np. „Szkolny słownik nauki o języku” J. Malczewskiego – artykuły na temat cech dialektu małopolskiego i gwary podhalańskiej (wystarczy definicja słownikowa) – informacje o Ryszardzie Latce i jego twórczości (portal: dolnoslaskosc.pl) 	
	PRZEBIEG LEKCJI	NAUCZYCIEL	UCZEŃ
		<ul style="list-style-type: none"> – wprowadza w tematykę zajęć – może taka lekcja przybrać formę śledztwa językowego (Kim są bohaterowie utworów? Jak zdradza ich język?), a przy okazji przemycić problem językoznawczy – zróżnicowanie języka polskiego: 	<ul style="list-style-type: none"> – notuje terminy – zapoznaje się z fragmentami utworów i podkreśla (wskazuje) formy językowe, które odbiegają od języka codziennego używanego przez ucznia

		<p>dialekty i gwary</p> <ul style="list-style-type: none"> – wprowadza terminy: stylizacja (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja) – poleca zapoznanie się z fragmentami utworów Wyspiańskiego i Łatki (załącznik 1.) oraz podkreślenie (wskazanie) podczas lektury wszystkich form, które odbiegają od języka używanego przez uczniów – odwołuje się do wiedzy uczniów (przypomnienie, jakie pamiętają działy językoznawstwa) i rozdaje tabelę do wypełnienia (załącznik 2.) – analiza fragmentów tekstów z tematu lekcji i wykorzystanie podkreślonych wcześniej przez uczniów form językowych (uzupełnianie tabeli) – poleca jednemu z uczniów przeczytanie fragmentu artykułu o gwarze podhalańskiej (definicji) oraz poleca, by w tabeli zakreślić te elementy, które są charakterystyczne dla omówionych gwar – powrót do konwencji śledztwa i rozstrzygnięcie – jaki typ stylizacji autorzy stworzyli (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja) i czy są w niej konsekwentni (można przy dyskusji wykorzystać recenzję – źródło: dolnoslaskosc.pl) – zadaje zadanie domowe: napisać krótki tekst stylizowany na gwarę podhalańską, np. list miłosny do ukochanej osoby 	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń powinien znać działy językoznawstwa (np. kojarząc rodzaje błędów językowych: frazeologiczny, fleksyjny, leksykalny) – uzupełnia tabelę – wykonuje polecenie nauczyciela – dyskutuje i argumentuje swoje stanowisko, odwołując się do artykułów i uzupełnionej tabeli
--	--	---	---

		UWAGI: Schemat lekcji może być też wykorzystany przy omawianiu innych lektur, np. <i>Na Skalnym Podhalu</i> Tetmajera, <i>Chłopi</i> Reymonta czy <i>Konopielka</i> Redlińskiego	
--	--	---	--

Załącznik 2. Tabela

	<i>Wesele</i> S. Wyspiańskiego	<i>Tato, tato, sprawa się rypla</i> R. Latki
Fonetyka		
Fleksja		

Leksyka		
Frazeologia		
Składnia		

Załącznik 1. Fragmenty tekstów:

1. Stanisław Wyspiański *Wesele*: Akt I, sc. 8,9,11,12 (tekst jest ogólnie dostępny, więc nie zamieszczamy fragmentu).

2. Ryszard Łatko *Tato, tato, sprawa się ryła*: Odsłona 1 (fragment).

Do kuchni wchodzi zmoknięty Placek. Strzepuje wodę z kapelusza, kładzie przy piecu końskie chomąto. Na nogach ma mokre gumowce. Jego syn, Józek, siedzi przy stole i odrabia lekcje. Placek zabiera z pieca garnek z jedzeniem, włącza po drodze głośnik i siada przy stole. Józek natychmiast ustępuje mu miejsca, przenosząc się na ławę: klęka przy niej i pisze coś w zeszycie.

SPIKER:

(z głośnika po muzycznym motywie ludowym)

Halo, uwaga! Mówi Polskie Radio Kraków. Podajemy ważny komunikat meteorologiczny. Cały obszar Polski południowej pokrywa rozległy niż. Padające od kilku dni ulewne deszcze podniosły niebezpiecznie stany wód na kilku rzekach górskich. Dziś powiat wadowicki, przez który przepływa Skawa, ogłoszono rejonem klęski żywiołowej. Trwa tam całodobowy alarm przeciwpowodziowy. Mimo tego doszło dzisiaj do tragicznego wypadku. Pływające na tratwie dzieci...

PLACEK:

(wyłącza głośnik)

Józek!

JÓZEK:

Co, tato?

PLACEK:

Ucys sie?

JÓZEK:

Uce, tato. *(Zastanawia się głośno)*. Dwa iksy dodać trzy iksy, to będzie, to będzie, e...

PLACEK:

To uc sie, uc... Józek!

JÓZEK:

Co, tato?

PLACEK:

Dysc jeszcze leje?

JÓZEK:

Leje, tato.

PLACEK:

Podź haw.

JÓZEK:

Zaroz, zaroz... *(podchodzi do stołu)*

PLACEK:

Kóniaś juz napoił?

JÓZEK:

Napiotek.

PLACEK:

To idź sie uc... Józek!

JÓZEK:

Co, tato?

PLACEK:

Podź haw.

JÓZEK:

(podchodzi) Co kcecie, tato?

PLACEK:

A krowy napojone?

JÓZEK:

Yhy!

PLACEK:

To idź sie uc! *(wstaje od stołu, bierze z pieca papierosy, siada na łóżku i zapala)* Józek!

JÓZEK:

Co, tato?

PLACEK:

A gęsi zawarłeś?

JÓZEK:

Zamknyłek w komórce.

PLACEK:

A barany zegnoł?

JÓZEK:

Zegnołek do sopy.

PLACEK:

To uc sie, uc! *(wstaje, gasi papierosa, a niedopalek kładzie na piecu)* Józek!

JÓZEK:

Co tato?

PLACEK:

A psu dołeś zryć?

JÓZEK:

Dołek, dołek...

PLACEK:

Aleś go pewnie na noc nie spuścił?

JÓZEK:

Jakże to nie?!

PLACEK:

Jej, jej – zawołoj go zaroz i uwiąz. Jesce kure złapie!

JÓZEK:

(otwiera parasol i wychodzi gwizdząc na psa) Krucek!

PLACEK:

Takie to z tymi dzieckami. Jak som nie pomyślis, nie bedzies mioł wszystkiego na swoji głowie, to amyn – Rajwach i tyle. Ło wszystkim som myśl – na nikogo sie nie spuścis w tyj chołopie, bo byś ji za dziyń nie poznoł. *(Składa ręce do wiszącego nad łóżkiem obrazu)*. I za cóz Mie, Boże, pokorołeś takimi gupiyimi dzieckami? Józek! Józek, każ jes?!

JÓZEK:

(wraca do kuchni) Już ide!

PLACEK:

Każ był?! Ka łazis po ciymku?! Pewnieś kurzył moje papierosy za chołpą?! *(przelicza papierosy w paczce)*

JÓZEK:

Psam uwiązoł!

PLACEK:

Psaś uwiązoł? A po co? Niek se poloto. Stary jes, zymbów ni mo – nikogo nie uzre.

JÓZEK:

Ale kure moze chycić.

PLACEK:

A niek chyto, jak taki śprytny. Niek sie zmorzyna skrzepi. Sąsiod Kadela mo duzo kur i kacki tłuste, i pawia.

JÓZEK:

To iś go łodwiązać?

PLACEK:

No pewnie! Jesce sie pytos? Jakby ciebie kto trzymał całą noc na łańcuchu, na takim dyscu, dobrze by ci było?

JÓZEK:

Nie, tato.

PLACEK:

No widzisz! A co dopiyo gowiednikowi. Huloj i spuś go! *(Kiedy Józek wychodzi, siada na łóżku, i usiłuje zdjąć gumowce)* Józek! *(Pauza)* Józek! Ka zaś poloz kurdupel? Józek!